

ALFÖLDY JENŐ (1939) Kecskemét

ALFÖLDY JENŐ

Buda Ferenc: Ha csak estig

Holnap, 2019

Kölcsey lecserélhetetlen *Himnusa* óta nem egy költőnkől elmondható, hogy új nemzeti énekkel gazdagította kultúránkat. (Az összeszámolást halasszuk máskorra. A „himnusz” mint a *nemzet éneke* vagy *imája* nem föltétlenül himnusz verstani műfajában is: óda, rapszódia, zsolttár, induló, episztoła, feddő ének és más is lehet.) A Buda Ferenc előtti nemzedékből csak néhány példát mondok a 20. századból. Dsida Jenő: *Psalmus Hungaricus*; Radnóti Miklós *Nem tudhatom*; József Attila: *Hazám*, Illyés Gyula: *Haza, a magasban*; Tornai József: *A nemzet szelleme*. A 21. század költőitől korai lenne még ilyen szempontból mértéket keresni. Buda Ferenc nevét mégsem elharmarkodottan említem azok között, akik nemzeti himnuszainkhoz méltón fohászokdottak hazánkért, a magyarokért. Írt ő már a múlt században is efféle éneket: a *Himnusz haza* az Alföld síkságát tanítja szeretni töredelmével, amiért pár éve a Dunántúlra költözött. A *Gyepűvidékben* is megidézi a Kárpát-medencei közös haza búját-baját, szépségét és rútságát, utóbbit főként a föld kiárusításában. (Lám, régi szóval ez a feddő ének.) Közös a múlt, az egymás sarkára hágó népek, néptöredékek, ide lehorgonyzott vándorlók, hódítók és meghódítottak sorsa. Közös a jóakarát mindazokban, akik békességben szeretnének együtt élni más nemzethez tartozókkal is, ha már a történelem így megosztotta nyelvi, érzelmi egységünket, népzeneinket, örömeinket és fájdalmainkat.

A költő új verseinek kötete két kiemelkedő versével, a *Gyepűvidékkel* és az *Ingajárral* mintha a *Himnusz haza* és a *Tanya-hazám* észjárását és szívhangjait folytatná. Megmutatja, hogy a honi lírában elért érzelmi, művészi maximumhoz is hozzá tud tenni az, aki nemcsak évekkel, évtizedekkel, hanem új impulzusokkal, történelmi tapasztalatokkal, a tájért, a családjáért és a kultúráért rajongani tudott, és Közép-Európa más népeinél, Ázsia távoli vidékein is barátokat, művésztársakat, rokon lelkületet talált, műfordítóként is.

Ha minden részletében ízlelgetjük Buda Ferenc költeményeit, kitetszik, hogy a költő az idő folyamát

ezer év magasából nézi. Történelmi és szociográfiai pontosságú költemények ezek a személyes vallo-mások. Személyesség és tárgyiaság erősíti egymást a haza-versekben. Otthonosságot ad a hajdúsági szülőföld és az Alföldet más jellegű vidékekkel folytató haza, a fiatal tanítóként közelről megismert tanyavilág, a család bővülésével kényszerűen változó családi otthon és a megalakulása óta állandósult kecskeméti munkahely. Ezt a jól temperált érzést alapozta meg a kétkezi munkás elődökre visszavezethető *eredet* költői tudatosítása és az Alföld „génuszát” (Hamvas Béla szava) évezredes mélységében ismerő értelmiségi hivatástudata. Innen látja gyepükön, határokon át is az egész lelki haza egyéb tájait is, ahogy József Attila a sivár külső Ferencvárosban szemlélődve mondta ki az egész, vigasztalannak érzett országos helyzetre utalva: „oh lélek: Ez a hazám”. Ha már ezt említettem, nem hallgathatok az Alföldet beszövő vasútról sem, amely József Attilánál a külvárosi táj fő ismérve; Buda inkább a vele együtt ingázó, fapadoson zötyögő népet mutatja sorstársaként. A népismeret egyik legmegbízhatóbb forrása a korán kelő, olykor megeredő szavú munkásemberek mindennapos közelsége a kupékban. Fontos, mint a régi és mai kultúra munkásainak ismerete, költőké, íróké, festőké, fotósoké. Az utóbbiakból két nevet említek: Bahget Iszkan-derét s a táj- és szociófotóban szintén remeklő filmrendezőjét, Kósa Ferencét.

Haza, közösség, család, költő- és művész-elődök, az ezeréves nemzeti múlt iránti érzékenység, a jövődőlőért való aggodalom és felelősségérzés, a személyes lét gyorsuló ideje az öregedésben, a nem egy helyütt említett „térídő” mindennapi és bölcséleti nézetből együttesen alkotja a *történelemben élő ember* önismeretét. Haza-, nép- és nemzet-felfogása soha nem pusztán szólamos általánosság, hanem tárgyszerű, fogható és sokoldalúan érzékelhető realitás. Nem párosul elfogultsággal, kirekesztősdível. Egy miniatűrjében, *A Város* című, tizenkét haikuból összeállított ciklusában így kese-

Köszöntjük régi kedves szerzőnket, az idén 80 éves Alföldy Jenőt.

reg a nagyvárosi sokaság beszűkült lehetőségein: „Tömeg vagy magány? / Ettől s attól egyaránt / torzul a lélek”. Ez pedig világjelenség.

Nemzet szavunk nem csupán a genetikát, hanem a „nemzés” szerelemre utaló etimológiáját is magában foglalja. A szószármazás érzése és tudatosítása a költő nyelvezetének másutt is fontos jellemzése, mint a német szavakat ironikusan ejtő Aranyánál. Buda idegen szavai, főként az oroszok és az újabban terjedő angolok, természetesen simulnak történelmi témáihoz, a közös, sokszor keserű nemzeti tapasztalatokhoz. Himnikus, de szeretetteljesen kritikus haza-verseiben újraértelmezi azt, ami a meghaladott, de nem megtagadott múltban még főként a *nemesi* (jó, ha reformnemesi) öntudatot fejezte ki. Ezt a származástudatot vetette el egy hamis proletáröntudat a maga szűkös, idegenből ide hurcolt kereteiben a „tömegek” se hús, se hal elnevezésére váltva. Buda következetes demokrata: nemzeti értékeinkből az alkotó kéz, értelem és képzelet munkájának híve, de a genetikát, a fennmaradást is számon tartó erkölcsi tartás vigyázója is. Illyéssel mondván: a sokszínű magyarság önvédelemre kész patriótája. Az említett haiku-sorozatban (*A Város*) megnevezi a kiüresedett tömegeket alant a velejáróját, a környezetrombolást, amelyet az új nemzedékért is vállalt természetvédelem talán mérsékelní képes. Figyeljük meg a két, egymással szomszédos haiku közt az érzelmi váltást: féltő harag és az unokák iránti bizakodás áll szemben: „Lakosság? Nemzet? / Fogyszt, ürít, szemetel / létét betölti.” S az ellenpont: „Imitt-amott egy / kicsi gyermek nyiladoz. / Remény virága?”

A reménykedés Buda minden kötetében kedves és élénk színekkel jelen van, ha kérdőjelekkel, csüggedtséggel vegyesen is. Gyerekek, füvek, fák, virágok hordozzák. A terjedelmükben is nagyobb horderejű verskompozíciók és a lényegre tömörített miniatűrök nagy része nemcsak kompozíciós és verstani remeklés, hanem – Nagy Lászlóra, Illyésre, Csoórirra is hajzó – erkölcsi kiállítás. Önéletrajzi motívumokkal is hitelesített példázat. Buda Ferenc igény szintje önmagával szemben igen magas; gyöngé verset nem hoz forgalomba, zseniálisat ellenben többet is. Kiemelnék a Buda-versekből néhány formai bravúrt. A haiku műforma japán eredetije dísztelen, rímtelen; főként a kötöttség matematikája és a gondolat logikája, a fönt és lent szembeállítás határozza meg. Európa költői, így a magya-

rok is, olykor nem állhatják meg a rímek és a görög verslábak alkalmazását. (Kosztolányi még a japán formájú kis vers rímelésétől sem tartóztatta meg magát, Kovács András Ferenc egy-egy hexametersort tördelt haiku-formába.) Buda Ferencnél a haikuk harmadik sorában gyakran megjelenik a zenei „poénként” hangzó adoniszi mérték, például: *gépkoocsicsorda; torzul a lélek; mond miatyánkot; megzavarodnám*. Ez a tá-ti-ti tá-tá a homéroszi hexameter végén és a szapphói strófa negyedik sorában lett háromezer éve a költői technika egyik legősibb figurája. Buda a versformák és a nyelv meglepő találatának mestere. Nemcsak a hozzá igen közel álló Csokonaihoz, József Attilához, Nagy Lászlóhoz és Csanádi Imréhez, hanem a tartalmilag eltérőbb Babitshoz, Weöreshez is fogható. Nemcsak a szegényekhez tartozásának spirituális kisugárzásáért, hanem a vers képzettársainak elrendezésé-

ért is, József Attila külvárosi verseinek érzelmi szerkezetéért is. Csokonai emlékére írt versét meg kell neveznem: *Álmod Csokonaival*. Izsó mester (különben nagy szobrász) nem kap dicséretet, amiért „kizsinórozott”, elegáns lantosnak ábrázolta debreceni szobrán a nagy költőt, mintha Babitscsal értene egyet Németh Lászlóval szemben: „márpedig a magyar költészet nemesi költészet”. Nem, Csokonai kisiparos-ivadék volt, és igazi szegénylegény-poéta. Ha alkalmazkodott Festetics és más nagyurak regulájához, az éhha-

láltól fenyegetett költő az életéért küzdött, mint a robotoló cseléd. Példája csak külsőségekben igazolja Babitsot, Németh László benne a „mély” magyart látja meg, aki nemcsak nemesi volt, hanem citoyen-polgár is műveiben.

A *lélek halhatatlansága* mellett is megálló Buda-költészet gondolatai tartalma is gyarapodott. Elmés fordulatai, Nemes Nagy Ágnessel mondván, az intellektualitás hangulatát is fölkelte. Istenes versei a hiányt fájlaló kétely és az életért kifejezett hála kettősségével fognak meg (*Ha lenne, ha nem lenne*). A létezés szeretete nem csupán személyes ügye, hanem egyetemes viszonyulás. Nyomatékosan foglalja össze a nemzedékről nemzedékre örökül hagyott pozitív létezésélményt a kötet záró sorában: „és nincs halál és nincs halál” (*Végszó*). Számvetésszerű verseiben hangoztatja, hogy lelkifurdalása nem a versek világnézeti szilárdságának megingásaiból fakad, hanem a mulasztásaiból. Nem tudhatjuk, mi maradt el az eddigi életműből, de könyvei, a hiányérzetet címeivel is éreztető *Mi hía méggel* együtt kerek egészet

éreztetnek velem. A teljességből nem hiányzik a pátriárkák módjára világló bölcsesség, a kötetben uralkodó, klasszikus arányérzék. Humorérzékéről sem hallgathatok. Számos metaforáját mintha a komikus múzsa súgná neki, és politikai sugallatú verseiben is a szatirikus jelleg uralkodik. Csokonai mellett Petőfi, Arany szatírái jutnak eszembe (pl. *Okatootája; Eldorádó*). Szatirikus politikai verse, *A főcsapós* a nemzet érdekét a nemzeti sérelmek fölé helyezve, majdnem barátságos hangot üt meg a nemrég hazánkba látogatott Vlagyimir Putyinról. Szemernyi túlzással sem él a világgazdasági érdekünk kedvéért, sem az ötven évig tartó, '56-ban otrombán megismételt „felszaba-

dítás” és fél évszázados rabság megszüpítésére. Történelmi ihletője, 1956 forradalma és az őt személyében is büntető megtorlás érthető düheit is elegáns iróniával vagy malíciával kezeli. Megbocsátani azoknak nem tud, akik az óriási mezei poszka formájú lánctalpasokban „hazajöttek” úrhatnámkodni, azaz szolgaként végrehajtani az ukázokat. Vívómesteri szúrásainak eleganciája a kétfedelű humorban gazdag Kányádira emlékeztet. A szorult helyzet hozta így: Kányádinak a konduktori terror elleni dac, Buda Ferencnek az ötvenhat utáni börtönév s a sokáig tartó megfigyeléssel szembeni lelki erő.

FARKAS GÁBOR

Dobozi Eszter: Hószín átfut, sár fennakad

Orpheusz, 2018

FARKAS GÁBOR (1977) Szigetszentmiklós

Nincsen az embernek más hivatása e földön, mint keresni – keresni folyton a boldogság, az üdvözülés forrásait. A bölcs tudja, mindez annál nehezebb, minél közelebb érzi magához a boldogság akármi gyenge szikráit is. És bölcs-e a költő? Lehetett-e bölcsőbb a múltban? Hiszen a klasszikusokat olvasva a gyanútlan olvasó rögvést hajlamos a túlzó értékítéletre, miszerint egy-egy strófában, sorban felfedezhető az emberi boldogság gyötrelmesen kicsikart (vagy éppen pátoszosan elérhetetlennek tűnő) fundamentuma. És a ma költői? Soraitak abban, hogy üzenetük bármily csekély módon eljusson az olvasóig, nem segíti sem a kollektív kulturális emlékezet, sem az ingerküszöb relatív magassága. Ilyen bölcséleti alternatívákkal szembesülve írtam Dobozi Eszter korábbi verseskötetéről (*Ahogy ő néz, ahogy ő lát*, 2015), és vettem kezembe a költő e mostani, a 2018-as könyvhétre megjelent *Hószín átfut, sár fennakad* című könyvét is.

„A hetvenes évek vége óta jelen levő költő már a pálya elején feltűnt meditatív-intellektuális hangjával, ami aztán később egyre sűrítettebb formában szólalt meg” – így fogalmazza meg találóan Bakonyi István a Tiszatáj 2016. októberi számában közölt recenziójában Dobozi Eszter lírikusi alkotását. És ez a meditatív-

intellektuális hang hatja át a szerző újabb verseit is. És az újabb költeményekre is egyformán igaz, hogy elválaszthatatlan a lírai hangnemtől az eszmeiség tradíciója és a tradíciók eszmeisége. Vasy Géza a költő viszonyát a hagyományhoz szintén az életmű releváns tulajdonságának látja. Megállapítása, mely szerint „Dobozi Eszter [...] az ókortól napjainkig ívelő tendenciák sokoldalú ismeretében lehetetlenek és értelmetlenek tartja ennek a hagyománykincsnek az elvetését, leminősítését, ugyanakkor korántsem tekinthető konzervatív költőnek” (*Az Egy: Látó, Fehér, Kettőztető, Másolhatatlan = Tíz kortárs költő, Felsőmagyarország–Szépirás*, 2007), összecseng például Erős Kinga hasonló jellemzé-

sével: „Csendes, komoly szavú líra ez, melyben a mondandó legtöbbször kötött formát talál, s az alkotói igényesség felelősségtudattal egészül ki. [...] sosem ír divatos semmiségeket, sokkal inkább az irodalom és a hagyomány megtartó erejét hangsúlyozza és félti (Kortárs, 2003/7–8).

Az újabb kötet meghatározó stílusértékét a szakrális versbeszéd és az emlékezet, a tapasztalat alkotta

relatív tér és idő perspektívája adja. Már a könyv több fejezetének címében lévő határozószók (*Oda-fönn kik elhajóznak, Eleitől fogva*) és főnevek (*Képek*

